

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БОРТНІК ЖАННА ІВАНІВНА

Жмц

УДК 82-2.09 (043.5)

**СУЧАСНА МОНОДРАМА
ЯК КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН:
ГЕНЕЗА, ПОЕТИКА, РЕЦЕПЦІЯ**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Чернівці – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Лавринович Лілія Богданівна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри теорії літератури
та зарубіжної літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Козлов Роман Анатолійович,
Криворізький державний
педагогічний університет,
професор кафедри російської філології
та зарубіжної літератури;

кандидат філологічних наук
Закалюжний Леонід Володимирович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
старший викладач кафедри
германської філології
та зарубіжної літератури

Захист відбудеться «29» листопада 2016 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні вченої ради К 76.051.11 у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, корп. VI, ауд. 58).

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58008, м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 23).

Автореферат розіслано «27» жовтня 2016 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. В. Сажина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Новітня драматургія розвивається в добу активних змін: долаються ієрархії та авторитети, розмиваються кордони між мистецтвом і життям, індивідуумом і суспільством, автором і читачем, сценою і глядацькою залогою. Одним із унікальних явищ, які активно розвиваються в останні десятиліття, є монодрама, системне дослідження якої дає змогу увиразнити важливу грань сучасної літератури та виявити значення цього явища в новітньому соціокультурному просторі.

Сучасна монодрама вміщує різні за змістом і функцією феномени, які можна розглядати на тлі театральних законів: “театр” автора-письменника, “театр” політичного життя, театр одного актора та інші театралізовані феномени. Усі ці явища означені взаємовпливами, пов’язані між собою, доповнюють одне одного, водночас характеризуються низкою спільних рис, що, безумовно, необхідно брати до уваги, досліджуючи монодраму як літературний жанр. Тож вивчення сутності монодрами неможливе без урахування цілого комплексу культурних, історичних, філософських, соціальних, психологічних чинників.

Дослідження монодрами продемонстрували наявність спорадичних наукових розвідок, присвячених певним аспектам: особливостям монологу, сюжету, ліричним та епічним началам, наративним стратегіям, аналізу окремих монодрам, особливостям динаміки жанру в національних літературах тощо. Втім, поза увагою літературознавців опинилися питання походження, розвитку, модифікації і трансформації монодрами у XX–XXI ст., змістові та формальні рівні жанру, проблеми театральної рецепції тощо. Крім того, в сучасному літературознавчому дискурсі активно функціонує поняття “монодраматичності”, яке також потребує окремого уточнення.

Отже, **актуальність** нашого дослідження визначається, по-перше, історико-культурною значимістю теми: сучасна драматургія вирізняється такими різноманітними драматичними та театральними явищами, об’єднаними поняттям “монодрама”, що очевидна необхідність їхнього аналізу та типології. По-друге, принциповою є проблема виявлення її інваріантної структури та варіативних елементів, які уможливають модифікацію та трансформацію жанру. По-третє, розширення контексту монодрами у XXI ст. зумовлює необхідність витлумачення жанрової парадигми та художніх особливостей сучасної монодрами, її типологічних різновидів, що формують поняття про монодраму як культурно-історичний феномен.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (№ держ. реєстрації 0111U002142), тема та базові положення дослідження корелюють із проблематикою наукової роботи кафедри, є частиною комплексної проблеми естетичних пошуків новітньої літератури. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради університету (протокол № 6 від 27 грудня 2012 року).

Мета роботи – проаналізувати інваріантні та варіативні ознаки монодрами кінця ХХ – початку ХХІ століть, охарактеризувати новітні стратегії монодрами, що дозволяють визначити її як культурно-історичний феномен. Реалізація цієї мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) простежити закономірності та виявити основні етапи становлення жанру монодрами й монодраматичності в літературі, дати визначення цих понять; 2) ввести в науковий контекст численні розпорошені тексти монодрам і світових літературознавчих розвідок щодо монодрами, відтак окреслити потенційне наукове поле для подальших досліджень; 3) дослідити змістові та формальні рівні жанру в контексті втілення певної естетичної концепції дійсності; 5) пов'язати розширення контексту монодрами на початку ХХІ ст. з тенденцією сучасного соціокультурного простору до театралізації.

Об'єкт дослідження – сучасні монодрами (понад 150 п'єс, написаних із кінця 1980-х років до теперішнього часу) – твори тих драматургів, які, з одного боку, визначають монодраму як жанр свого твору, з іншого, продукують тексти, співвідносні з художніми властивостями монодрами, зазначеними в дослідженні.

Предметом дослідження є генеза, поетика та рецепція сучасної монодрами як культурно-історичного феномену.

Теоретико-методологічна основа дисертації. В основу теоретико-методологічного підходу до вивчення монодрами як літературного драматичного жанру покладено праці з *теорії жанру* (М. Бахтіна, Н. Лейдермана, Н. Копистянської, М. Зубрицької, Т. Бовсунівської та ін.), набутки дослідників *драматургії* (В. Халізева, О. Бондаревої, Н. Малютіної, І. Болотян, С. Лавлінського, А. Липківської, О. Чиркова та ін.), роботи з *історії, теорії театру та театральної антропології* (М. Євреїнова, Г.-Т. Леманна, П. Паві, Е. Фішер-Ліхте, Е. Барбі, С. Хороба, С. Деммер, Н. Нолетт та ін.).

Робота передбачала звернення до набутоків *культурно-історичного методу* (естетика Г. Гегеля, концепції Ш. Сент-Бева), *феноменологічного підходу* (К. Ясперс, В. Хесле, П. Рікер та ін.), *системно-суб'єктного*

методу Б. Кормана, *рецептивної поетики* (праці Г.-Р. Яусса, В. Ізера, О. Червінської), *теорії інтертекстуальності* (дослідження Ж. Женетта, М. Ріффатера, Р. Барта та ін.), *порівняльного літературознавства* (Д. Наливайка, В. Будного, М. Ільницького та ін.), *теорії комунікативних жанрів* (А. Степанова, Т. Шмельової, С. Зассе), студій із проблем *інтермедіальності* І. Гейзінги, О. Легт та ін.

Наукова новизна роботи полягає в потрактуванні жанру монодрами як культурно-історичного феномену, найширше репрезентованого в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. з точки зору наукових пошуків, театральнo-драматургічної та соціокультурної інтенсифікації. Уперше в українському літературознавстві зроблено спробу цілісного теоретико-літературного осмислення жанру монодрами як втілення певної естетичної концепції дійсності; простежено процес виникнення та оформлення монодрами в самостійний драматичний жанр, визначено етапи її розвитку. Водночас диференціюється поняття “монодраматичності” як одного з елементів поетики твору, як прийомів рецептивного аналізу та театральної рецепції. Принципову новизну підходу до монодрами визначає спроба виявити її феномен через дослідження проблеми “театральності” як типу художнього світосприйняття авторів монодрам.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження було викладено в доповідях під час участі в 16 конференціях, що відбувалися в Україні та поза її межами, серед яких 9 міжнародних: 1) Міжнародна наукова конференція “Мариністика в художній літературі” (9–10 вересня 2010 р., м. Бердянськ); 2) Міжнародна наукова конференція “Крихти буття: література і практики повсякдення” (22–23 вересня 2011 р., м. Бердянськ); 3) Міжнародна наукова конференція “Що водить сонце й зорні стелі. Поетика любові в художній літературі” (20–21 вересня 2012 р., м. Бердянськ); 4) III Міжнародна наукова конференція “Мова і вірш” (20–21 червня 2013 р., м. Луцьк); 5) I Міжнародна конференція пам’яті професора В. І. Фесенко (27–28 вересня 2014 р., м. Київ); 6) Міжнародна наукова конференція “Аналіз та інтерпретація тексту у світлі сучасних методологій” (30 червня – 2 липня 2015 р., м. Луцьк); 7) XII Міжнародна літературознавча конференція “Історіографія науки про літературу” (25 вересня 2015 р., м. Чернівці); 8) Міжнародна інтернет-конференція “Тілесність й ідентичність в українській культурі мистецтві, літературі, мові” (14–16 грудня 2015 р., м. Варшава), 9) Міжнародна наукова конференція до 40-річчя кафедри національних літератур, літературних взаємин та перекладу

Тбіліського державного університету імені І. Джавахішвілі (17–18 лютого 2016 р., м. Тбілісі) та ін.

Публікації. Результати дослідження представлені у 18 одноосібних публікаціях, 14 із яких – у фахових виданнях України, 3 – в закордонних.

Структура і обсяг дисертації: текст складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який налічує 204 теоретичних та науково-критичних праці та 163 монодрами. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, із них 196 – обсяг основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет, окреслено теоретико-методологічну базу, визначено наукову новизну, практичне й теоретичне значення дисертації.

У **першому** розділі “**Монодрама в історико-літературній ретроспективі**” здійснено огляд основних наукових розвідок щодо монодрами, визначено етапи розвитку та простежено процес формування її інваріантних ознак.

У підрозділі **1.1. “Історико-культурні витoki поняття”** окреслено палітру мистецьких жанрів та різноманітних форм дійсності, які формували монодраму. Створення монодрами як мистецького явища уможливилось передусім завдяки *дифузії* (до кінця 80-х років XIX ст.) – взаємопроникненню різних видів мистецтва, літературних, риторичних тощо жанрів: трагедії, діатриби і солілоквиуму, сповіді (церковної, побутової, літературної), музично-декламаційних театральних жанрів і опери, поеми, психодрами, власне драми тощо. Поступово сформувався такий елемент поетики твору, як *монодраматичність* – зображення подій, ситуацій, вчинків персонажів як проєкції внутрішнього світу однієї людини.

Монодрама як жанр літератури увібрала численні творчі надбання за весь період розвитку красного письменства, причому найбільше уможливили актуалізацію цієї жанрової моделі відкриття філософії екзистенціалізму, психологічної науки, драматургічні прориви “*нової драми*” і теоретичне обґрунтування жанру М. Євреїновим.

Першими монодрамами – самостійними літературними творами – можна вважати п'єси “Про шкоду тютюну” (1886 р.) А. Чехова та “Хто сильніший” (1889 р.) А. Стріндберга. Ці автори відчували загальне прагнення європейської літератури закріпити у красному письменстві ідею цінності кожної особистості в її унікальності та неповторності. Найбільш ефективно це можна було зреалізувати, по-перше, у драматичному творі, оскільки думки і почуття персонажа в ньому

“народжуються” безпосередньо “тут і тепер”; по-друге, у п’єсі з єдиним персонажем, бо саме це дозволяє детально зупинитися на особливостях поведінки конкретної людини в її екзистенційному протистоянні та не відволікатися на інших; по-третє, один персонаж у драмі сам презентує себе через монолог, що увиразнює складність людської психології у прагненні виразити себе через слово.

Теоретичне обґрунтування монодрами М. Єврєїновим у 1908 році дає відлік наступному етапові розвитку монодрами – *асиміляції* та *анігіляції* через деформацію провідних жанрових ознак. Під монодрамою М. Єврєїнов розумів драматичний жанр із єдиним суб’єктом дії, допускаючи наявність інших персонажів, якщо вони є проекцією свідомості єдиного суб’єкта; наголосив на важливості рецептивної складової – перетворенні для глядача (читача) “чужої драми” на “мою драму”. Протягом усієї своєї історії монодрама реалізує компенсаторну функцію мистецтва на рівнях автора, тексту, читача: “чинить спротив” намаганням знівелювати людську унікальність і одиничність.

У підрозділі **1.2. “Розвиток монодрами у ХХ столітті”** проаналізовано процеси формування жанрових смислів монодрами, досліджено етап її асиміляції (поч. ХХ ст. – 80-ті роки ХХ ст.).

На початку ХХ ст. монодрама асимілюється в інші літературні жанри (оповідання, новели, де оповідь ведеться від першої особи); музичні жанри (“Очікування” А. Шенберга, “Людський голос” Ф. Пуленка тощо); у психотерапію (психотерапевтичний метод Я. Л. Морено); у драматургію кабаре (монологічний конферанс), різноманітні естрадні монологи тощо. До середини ХХ ст. монодрама репрезентована одиничними творами, серед яких “Подорожній” (1911 р.) В. Брюсова, “Перед сніданком” (1916 р.) Ю. О’Ніла, “Людський голос” (1930 р.) та інші монологи Ж. Кокто.

Європейську й американську монодраму створювали реформатори драматургії та театру, відображаючи зміни в поглядах суспільства, з одного боку, на питання збереження індивідуальності, з іншого – на проблему “зруйнованого самотністю індивіда”. У 1960-ті роки ХХ ст. такі монодрами з’являються у творчості С. Беккета (ірл., франц.), Е. Карбаллідо (мексик.), Д. Буццаті, А. Ніколаї (італ.), М. Мітуа, Р. Пенже (франц.), Т. Ружеви́ча (польськ.). У 1970–1980-ті роки п’єси в цьому жанрі створюють Б. Бойчук (укр.), А. Майе (канад.), Я. Ріцос (грец.), Ф.-К. Кройц (нім.), Г. Пінтер, Б. Коллінз (англ.), С. Мрожек (польськ.), Б.-М. Кольтес (франц.), Р. Гохгут, П. Гакс, П. Зюскінд, Г. Мюллер (нім.), Т. Бернгард (австр.), Г. Гарсія Маркес (колумб.), Л. Петрушевська, В. Сорокін (рос.), Я. Стельмах (укр.). Так з’явилася

ціла низка варіативних різновидів жанру, сформувався новий тип героя, певний тип читача/глядача, готового до високого рівня драматургічної умовності, було подолано тяжіння жанру до міметизму як головного способу презентації життя.

Наприкінці ХХ ст. монодрама відроджується, перетворюючись зі спорадичного явища, як це було протягом майже всього ХХ ст., на масову тенденцію. Відтак змінюються властивості суб'єкта дії через персоніфікацію різних сторін Я, розсіювання Я в полілогічних структурах; монодрама реалізується як “драма дискурсу”; втілюється поетика “потoku свідомості”; абсурдистська естетика; авторські установки на синтез жанру зумовлюють появу нових жанрових форм монодрами; жанр набуває тематичного розвитку через реінтерпретацію літературних текстів, історичних образів; стає складовою циклу драматичних творів; трансформується через міжродову дифузію; використання документальних джерел робить монодраму важливим компонентом театральньо-терапевтичних явищ.

У підрозділі 1.3. *“Монодрама як об'єкт теоретичної та критичної рефлексії”* здійснено аналіз і систематизацію основних літературознавчих та театрознавчих праць, присвячених монодрамі.

Термін “монодрама” протягом тривалого часу використовувався для позначення наявності одного персонажа у творі, одного актора на сцені, демонстрації монологічності мовлення (формально-технічні ознаки) та передбачав високий рівень драматизму. Уперше теоретично обґрунтував цей жанр М. Євреїнов у “Вступі до монодрами” (1908 р.), розглядаючи монодраму передусім “як механізм перетворення”, перевтілення, переродження театру. Низку дефініцій монодрами запропонували літературознавці, мистецтвознавці С. Мокульський, А. Близнюк, П. Паві, О. Клековкін та ін. Західноєвропейські й американські наукові розвідки виявили пріоритетні методи і напрямки світових досліджень монодрами – продемонстрували переважно міждисциплінарний підхід до вивчення цього жанру (С. Деммер, Г. Гілберт, А. Сміт, Д. Гарві та Р. П. Ноулз, Г. Кайнар, Н. Нолетт та ін.). У працях О. Бондаревої, С. Гончарової-Грабовської, М. Шаповал, І. Болотян, С. Лавлінського, М. Липовецького монодрама визначається як важливий чинник літературного процесу кінця ХХ – початку ХХІ ст.

О. Бондарева схарактеризувала основні особливості монологу монодрами, запропонувала теоретичну модель монодрами, що ґрунтується на внутрішніх зв'язках із психодрамою Я. Л. Морено. Н. Агеєва окреслила специфіку організації сценічної дії, сюжету, героя в російській монодрамі. Наратологічному підходу в розкритті

властивостей жанру монодрами присвячені роботи А. Павлова. Особливості окремих монодрам вивчали літературознавці С. Гончарова-Грабовська, Л. Бондар, М. Громова, Т. Якимович, Т. Онегіна, М. Шаповал та ін.

У другому розділі **“Монодрама як літературний жанр”** досліджуються змістові та формальні рівні жанру монодрами в контексті певної естетичної концепції дійсності, моделі світу.

Підрозділ **2.1. “Жанровий зміст сучасної монодрами (тематико-проблемний аспект)”** містить обґрунтування жанрових особливостей тематики, проблематики, інтенсивності зображення, естетичного пафосу цього жанру. Естетичний відбір та організація матеріалу в монодрамі відображають прагнення автора художньо втілити метонімічно-асоціативну / асоціативно-метонімічну концепцію дійсності (з огляду на принципи моделювання світу, визначені Н. Лейдерманом).

Реалізуючи *метонімічно-асоціативний* принцип, автор монодрами обирає для зображення важливий для суб'єкта дії епізод, міметичними прийомами “вписуючи” його в конкретні обставини життя персонажа; у цьому фрагменті автор акумулює емоційну енергію суб'єкта дії, зіштовхує його основні внутрішні протиріччя – маленький світ людини поступово збільшується до меж Всесвіту, через людське буття відкривається буття світу. Для втілення *асоціативно-метонімічного* принципу моделювання автор монодрами демонструє вузловий фрагмент закумуляованого болю персонажа як частки “світової скорботи”. Суб'єкт дії власною уявою створює метафізично-символічний світ почуттів, виходячи за межі конкретного життєвого епізоду, досліджує себе, намагається артикулювати діалог між Я та Я-Іншим, продукуючи систему асоціацій до різних сторін власної розділеної свідомості.

Особистісний, культурний, історичний та ін. локуси стають загальним тлом для зображення в монодрамі внутрішнього світу людини в момент екзистенційної кризи, що зумовлює відповідну тематику і проблематику. Вибір автором для зображення в монодрамі межового стану є матеріалом для вияву *драматичного пафосу*, який виражає особливий підхід до зображення явищ у їх внутрішньому зіткненні; *інтенсивності зображення* з високим рівнем концентрації емоційного напруження, згущених почуттів, із можливістю у драматичній формі продемонструвати сугестивно-спонтанний самовираз людини. Найвищий сплеск емоцій у монодрамі розтягнутий за принципом “сповільнених кадрів”, що дає можливість зафіксувати найменші внутрішні зміни стану персонажа.

У підрозділі **2.2. “Суб'єктна організація монодрами як основний виразник жанру”** з'ясовано особливості суб'єктної організації

монодрами і визначено вплив ліричних та епічних начал на створення двох різноспрямованих векторів розвитку жанру.

Визначальною властивістю монодрами є *моносуб'єктність*. Суб'єкт дії (Я-сьогоднішній) творить, описує, досліджує різні образи власної свідомості (Я-Інших) з метою ідентифікації з тим із них, хто уможливить вихід із кризи. Ці образи монодрами можуть бути втілені кількома персонажами, тобто проявляться як різні голоси єдиного суб'єкта дії. У монодрамі авторські інтенції обумовлені єдиним суб'єктом свідомості, якому відповідає один суб'єкт дії, тому ідея може реалізуватися лише на основі змісту і форми висловлювання героя. Віддалення авторської свідомості від свідомості суб'єкта дії реалізується в монодрамі з домінуванням епічних начал, натомість наближення цих свідомостей – у ліричній монодрамі.

На основі досліджень драми П. Сонді, Б. Кормана, О. Чиркова, А. Близняка, Н. Малютіної виокремлено такі *епічні елементи* сучасної монодрами: наявність розповідача-посередника між автором і читачем; переважання хронологічно-асоціативної ретроспекції; параболічність, притчовість, новелізація; використання алегорії, прийому очуднення; інтертекстуальні перегуки як стилізація під оповідний епічний сюжет; іронія, сатира, гротескно-фарсові прийоми для увиразнення трагічності людського існування; поліфункціональний характер ремарок, які набувають наративного характеру; відсутність ремарок у монодрамах з перехресною родовою приналежністю; документальність / стилізація під документальність; скарга / пародія на сповідь. Епічні елементи цього жанру продемонстровано на прикладі монодрами Ж. Помра “Торговці”.

З огляду на дослідження Б. Кормана, О. Бондаревої, Н. Малютіної, С. Гончарової-Грабовської визначено такі *ліричні елементи* монодрами: ослаблена подієвість; асоціативно-ретроспективна техніка; суб'єкт дії – ліричний “двійник” автора, виявляє сугестивну спонтанність; насичення тропами, стилістичними фігурами, мелійне структурування; автор створює в монодрамі ірреальний світ як альтернативу несправедливій реальності, втручається у вирішення конфлікту; вибирає образ-символ як втілення багатозначного уявлення про явище, розрахованого на співпереживання читача; сповідь як основний комунікативно-риторичний прийом; інтертекстуальні перегуки – асоціації до Я-культурного Іншого персонажа; оздоблює монодраму елементами з інших видів мистецтва; перетворює ремарки на ритмізовану ліричну прозу. Ліричні елементи цього жанру розкрито на прикладі монодрами Л. Чупіс “Танці гончарного кола”.

Підрозділ 2.3. – **“Жанрові параметри монодрами в комунікативно-риторичному аспекті”**. Висловлювання суб'єкта дії в монодрамі

відображає мовлення персонажа у кризовому стані, воно спрямоване на те, щоб знайти вихід у собі або через допомогу Іншого, тому коливається між цими двома полюсами – Я чи Інший. Основою висловлювання є сповідь і скарга, які в різних пропорціях стали будівельним матеріалом монодрами, з осібною жанровою структури перетворилися на формально-змістовий прийом та разом із суб'єктною організацією є однією з головних ознак жанру.

Домінування *сповіді* в монодрамі визначається за наявності таких складових: персонаж вербалізує межовий стан і впродовж висловлювання долає механізми самозахисту; розповідь приносить тимчасове полегшення через пошук “сил у собі” (початковий і фінальний стан персонажа різні); адресат сповіді є носієм абсолютного знання про Я суб'єкта дії; свідомий намір говорити правду виражається в уривчастості, фрагментарності висловлювання, у відкритому фіналі, “жестах відвертості”; сповідь має властивість переходити у проповідь.

Наближення до моделі *скарги* проявляється через такі властивості: персонаж вербалізує межовий стан та увиразнює образ Іншого як причину цього стану; розповідь не приносить полегшення, або створюється ілюзія виходу з кризи через перенесення болю на Іншого (початковий і фінальний стан персонажа ідентичні); адресат скарги не є носієм абсолютного знання, тому персонаж використовує способи приховування правди, недоговорювання, введення в оману заради самовиправдання; прагнення структурувати світ з огляду на провину Іншого проявляється у стильових штампах, шаблонах, повтореннях, гіперболізації, градації, “жестах приховування”, “проговорюваннях”. Сповідь та скарга як основа монодрами розглянуті на прикладі п'єс “Синій автомобіль” Я. Стельмаха, “У моїй тихій воді” В. Сігарєва, “Кабаре «Бухенвальд»” Кліма, “Кульбабка” Ю. Едліса.

У підрозділі 2.4. “**Характер конфлікту**” визначено типи конфліктів у сучасній монодрамі та розглянуто їх на прикладі монодрам Є. Гришковця “Як я з'їв собаку”, О. Ірванця “Маленька п'єса про зраду для однієї актриси”, М. Равенгілла “Продукт”, І. Вирипаєва “Липень”.

Для характеристики конфлікту в монодрамі розкрито потенційність застосування опозиції “висловлене” / “невисловлене” (“вербалізоване / невисловлене, невисловлюване”, за О. Бондаревою) та обґрунтовано механізми зовнішнього прояву внутрішнього зіткнення персонажа, яке переноситься на рівень читацького сприйняття через співпереживання / співтворчість.

З огляду на дослідження драматургічного конфлікту В. Халізева, І. Болотян, С. Лавлінського визначаємо в монодрамі 4 основних типи

зіткнення. Тип конфлікту “зіткнення із самим собою як з Іншим (минулим, теперішнім, майбутнім)” реалізується як постійна боротьба створюваних часом, плінних сутностей людини у процесі екзистенції, коли персонаж здатен усвідомлювати і вербалізувати внутрішню кризу, демонструвати різні образи Я, шукаючи в них причини виходу з межового стану. “Зіткнення із самим собою – соціальним Іншим” втілюється як боротьба Я із самістю, нормативний образ якої перебуває під тиском соціального Іншого. “Зіткнення із самим собою – культурним / ментальним Іншим” реалізується за допомогою самоідентифікації персонажа через культуру, національні архетипи, традиції (конфлікт між носіями різних цінностей, існування в “чужих міфах”, інтерпретації міфів). “Зіткнення із самим собою – Богом як Іншим” втілюється в монодрамі через протиставлення біблійних заповідей, законів, з одного боку, та їхнього розуміння людьми, уявленнями людей про Бога – з іншого, коли пошуки істини персонажем починаються з порушення питань про несправедливі закони світоустрою та завершуються знаходженням гіпертрофованої правди.

У підрозділі 2.5. “**Особливості сюжету**” розглянуто реалізацію в монодрамі лінійно-циклічної (спіралеподібної) схеми сюжету. Розділення свідомості єдиного суб’єкта дії відображає внутрішній конфлікт монодрами, який втілюється через зовнішнє монологічне висловлювання персонажа. Зв’язок між зовнішнім і внутрішнім демонструється в особливому типі розгортання сюжету, його подвійній природі – поєднанні лінійної та циклічної складових.

Лінійність сюжету монодрами умовна та відображає рух мовленнєвої дії Я-сьогоднішнього від зав’язки (вербалізації межового стану), відтак демонстрації моментів завершення та початку чергового циклу розповіді, до розв’язки; зумовлена хронологічним розгортанням дії “тут і зараз”, демонструє логіку змін циклів сюжету; реалізує віддалення Я-сьогоднішнього від образів Я-Інших; ремарковий комплекс відповідає лінійній складовій, містить у собі паузи, фігури умовчання, “проговорювання”, “жести приховування”.

Сюжетобудівного значення в циклах набуває створення системи мотивів-асоціацій, які формують загальний лейтмотив; створені за принципом асоціативної ретроспекції; у циклі почасти можна виокремити зав’язку, розвиток мовленнєвої дії, кульмінацію і розв’язку; цикли реалізують розгортання конфлікту за принципом “уповільнених кадрів”; можуть відображати щораз більший етап розвитку конфлікту, контрастувати між собою, провокуючи читацьку увагу; нашарування, накопичення образів-циклів формує фінальний

стан персонажа, сприяє реалізації “новелістичного пуанту” в лінійній складовій; об’єктом висловлювання в циклі може бути Інший, однак він відображає зміни стану Я суб’єкта дії; чергування циклів створює інтонаційну ритмічність, надає сюжету ознак мелійності.

Специфіку реалізації лінійної та циклічної складових сюжету розглянуто на прикладі монодрам Неди Нежданой “Голос тихої безодні” та В. Леванова “Любов до російської лапти”.

У підрозділі **2.6. “Специфіка хронотопу”** йдеться про те, що актуалізація монодрами в літературі демонструє процес зміни часопросторового мислення. Розширення та звуження базового простору, призупинення або скасування астрономічного часу, зміщення часових і просторових векторів можливі в монодрамі завдяки тому, що розвиток сюжету реалізується розповіддю, монологом персонажа, розрахованого на пам’ять й уяву читача.

У монодрамі можна виокремити *хронотоп суб’єкта* (поєднання часових і просторових елементів монодрами, що відображає загальний розвиток і розгортання мовленнєвої дії у фізичному світі персонажа, коли його слово тотожне дії, вчинкові) і *хронотоп об’єкта* (часопростір того, про що розповідається у висловлюванні суб’єкта дії), які у взаємозв’язку реалізують межовий “хронотоп кризи та життєвого зламу” (термін М. Бахтіна). Хронотоп монодрами характеризується злитістю, взаємовпливами, переходами й нашаруванням хронотопу суб’єкта й об’єкта, що автори монодрам реалізують за допомогою таких прийомів: хронотоп суб’єкта за *метонімічним принципом* (обирають лише межовий час і простір як “частину від цілого” життя персонажа), а хронотоп об’єкта за *асоціативним принципом* (виокремлюють образи часу та простору, які асоціюються з важливими для персонажа подіями життя); *знаків із часопросторовим значенням* (кімната, сцена, “простір поза часом”, вікно, двері, вулиця, телефон тощо), які уповільнюють астрономічний час персонажа, утворюють опозицію “свій – чужий”; хронотоп об’єкта за допомогою знаків, що набувають значення символу важливих для персонажа подій життя; у хронотопі об’єкта визначальною є категорія часу, при цьому локуси набувають часового значення; *інтертекстуальних зв’язків* (розширюють хронотоп монодрами, реалізують перетин різних часопросторових координат); *мотивів пам’яті* (зв’язують часопростори суб’єкта й об’єкта, зумовлюють поступове домінування уявного символічного хронотопу об’єкта, нашарування на хронотоп суб’єкта, його поглинання); *розширення*

зони ремарки; часопросторова організація тексту (розміщення рядками, включення елементів графіки і т. ін.).

У підрозділі 2.7. **“Жанрова мотивація сприйняття монодрами: функції паратекстуальних та інтертекстуальних елементів”** йдеться про специфіку паратекстуальних та інтертекстуальних елементів монодрами з огляду на авторське “введення” читача в жанр.

Найбільш значимим для жанрового найменування монодрами стала її стійка суб’єктна ознака – наявність одного суб’єкта дії, яка експлікується в термінах “монолог” (наближає п’єси до сповідальної форми) і “моноп’єса” (актуалізує сприйняття монодрами як потенційної форми театральної постановки). Термін “монодрама” для позначення жанру використовується рідше переважно через розмитість її дефініцій.

Заголовки монодрам виводять на перший план один із образів розділеної свідомості, що відображає Я-Іншого в конфлікті із самим собою. *Початкова ремарка* закладає підвалини для поступового втілення хронотопу кризи та життєвого зламу. *Перелік дійових осіб* підкреслює сталу суб’єктну ознаку – один суб’єкт дії: читач умовно налаштовується на монологічність мовлення, на виняткову ситуацію, у такий спосіб актуалізується “третій текст” – плач, сповідь, скарга, проповідь тощо. *Фінальний комплекс* відображає відкрити, часто незавершену дію, переважно трагічний кінець, унаявнюючи екзистенційний конфлікт.

Автори актуалізують у свідомості читача провідні жанрові ознаки монодрами через залучення таких *інтертекстуальних форм*, як запозичені сюжети, образи та мотиви, стилізація, явні та приховані цитати, алюзії, ремінісценції. Важливою особливістю взаємодії між прототекстом і монодрамою є переосмислення авторами первісного літературно-історичного матеріалу – увиразнення в монодрамі ціннісно-одиничного, трагічного, сакрального.

У **третьому розділі “Театральна рецепція сучасної монодрами”** розглядаються різні види і форми театральності, які виводять монодраму на новий етап розвитку: перетворюють на подію; формують можливості через сув’язь “текст-театр”.

У підрозділі 3.1. **“Етапи та принципи створення сценічного тексту монодрами”** запропоновано етапи та принципи роботи автора у процесі перетворення літературного тексту на сценічний текст. Порівняння первинного літературного тексту з тим, яким він став у процесі перетворення на монодраму, дає можливість наочно

прослідкувати за етапами, принципами роботи автора над монодрамою та змодельовати ці етапи.

Авторові, який створює монодраму на основі літературного тексту, треба змінити контекст літературної основи для втілення світоглядної позиції (скоротити текст, який не є важливим для демонстрації цієї позиції; підсилити ледь окреслені теми, які допомагають втілити внутрішні переживання персонажа), виокремити з твору єдиного суб'єкта або створити його; обрати один епізод або епізоди з цілого літературного твору, які в монодрамі складуться в загальну картину світу персонажа; виокремити матеріал, що може бути унаочнений єдиним суб'єктом дії (монологи у драматичних творах, внутрішні монологи, роздуми, міркування, оповідь від першої особи в епічних і ліро-епічних творах; низку віршів для інсценізації лірики, що демонструватимуть процес внутрішніх змін ліричного героя); окреслити фабулу й основну сюжетну лінію, застосувати прийоми орієнтації мовлення персонажа на сповідь чи скаргу, обрати адресата. У монодрамі на перше місце виходять не події з літературного тексту, а переживання, зумовлені враженнями персонажа від цих подій. Автор монодрами перетворює внутрішній монолог на зовнішній, розширюючи його через властиві усному мовленню особливі інтонації, що зазначає в ремарках. Репліки інших персонажів, описи можуть передаватися єдиному суб'єктові дії з відповідними конотаціями, зумовленими його ставленням до цих реплік, відтак слова усіх персонажів проектуватимуться через його свідомість.

У підрозділі 3.2. ***“Рецепція епічних, драматичних та поетичних творів у процесі створення сценічного тексту монодрами”*** змодельовано етапи та визначено специфіку роботи автора над монодрамою на прикладі порівняння первісного літературного “немонодраматичного” тексту зі сценічним текстом і текстом вистави монодрам “Шинель” (реж. В. Фокін), “Річард після Річарда” (реж. І. Волицька), “Концерт Саші Чорного для фортепіано з артистом” (реж. О. Девотченко, Г. Козлов).

У підрозділі 3.3. ***“Театральність як тип художнього сприйняття світу в сучасній монодрамі”*** активізацію жанрових форм монодрами та розширення її контексту на початку XXI ст. пов'язано з тенденцією сучасного соціокультурного простору до театралізації загалом і до “монодраматизації” зокрема.

Зміни в сучасній культурі проявилися в її синкретичності, міжродовій і міжвидовій дифузії, театральності, перформативності. За Е. Фішер-Ліхте, процес стирання кордонів між різними видами

мистецтва можна схарактеризувати як “перформативний поворот”, коли усі ці види творчості набувають форми вистави, а “замість артефакту митці все частіше створюють події”, в яких беруть участь не тільки вони самі, але і слухачі та глядачі. Така тенденція є важливою в розумінні сутності процесів оновлення жанру, особливо для монодрами, адже створення *монодрами-події* – одна з найпоказовіших її складових як культурно-історичного феномену.

Творення образів Я-Іншого персонажа в монодрамі стає основою для реалізації принципу театральної “багатовимірності”, або “тривимірності” (термін О. Легг щодо театральності літературного твору), – саме в жанрі монодрами всі виміри об’єднані в одній особі. Прагнення людини ХХІ ст. бути творцем, актором і глядачем у власній мовленнєвій дії, втілюючи театральну багатовимірність в одній особі, стало важливим засобом розширення меж індивідуальності. Внаслідок цього монодрама стає більше, ніж просто жанром (не тільки літературним, театральним жанром), формується як комплексне соціокультурне явище: “театр” письменника, політика, бізнесмена, науковця, журналіста, художника та ін. Такі сучасні форми презентації власної індивідуальності є *монодрамою-подією* – єдиним цілісним явищем, що в монологічній формі демонструє індивідуальність однієї людини; утворює єдине ціле та змінює властивості суб’єкта дії через формування нових зв’язків між ним і об’єктами за правилами театрального перформенсу.

У **висновках** зазначається, що *монодрама* сформувалась як драматичний жанр з єдиним суб’єктом дії, розділення свідомості якого реалізується монологом персонажа через опозицію “висловлене” / “невисловлене”, що не тільки відображає внутрішній конфлікт, але й у процесі виголошення стає способом розвитку драматичної дії. Під “*монодраматичністю*” розуміємо: один із елементів поезики, що полягає в зображенні автором подій, ситуацій, вчинків персонажів мистецького твору як проєкції внутрішнього світу однієї людини; прийом рецептивного аналізу, який використовує дослідник, розглядаючи твір у контексті того, що фрагменти, сцени, персонажі літературного твору можуть бути проєкцією внутрішнього світу однієї дійової особи; прийом театральної рецепції, при якому літературний твір переноситься на кін для унаочнення внутрішньої психологічної реальності єдиного суб’єкта дії.

Монодрама пройшла три основних етапи розвитку: *дифузії*, *асиміляції*, нині – *модифікації та трансформації*, що свідчить про активне життя жанру; стала комплексним культурно-історичним

феноменом. Протягом усієї історії розвитку цей жанр продемонстрував іманентну суперечливість на змістовому та формальному рівнях – між індивідуальним (індивідуалістичним) і загальним (соборним, колективним, суспільним), розділеною свідомістю – єдиного суб'єкта дії, між монологом і діалогом (полілогом), між ліричним та епічним тощо. Монодрама стала творчим “індикатором” зображення людини: від її виборювання права на індивідуальність (інакшість, іншість) – до абсолютного права на індивідуалізм, відтак і творчої фіксації проблем, спричинених прагненням людини протиставляти себе колективу й суспільству.

Головним виразником жанру для монодрами є *моносуб'єктність* – наявність єдиного суб'єкта дії, розділена свідомість якого у процесі висловлювання стає об'єктом зображення. Суб'єктна організація монодрами виводить на перший план діалог авторської свідомості зі свідомістю суб'єкта дії, що дозволяє виокремити монодраму з домінуванням ліричних або епічних ознак. Комунікативно-риторичні аспекти монодрами проявляються у формуванні монологу персонажа як *сповіді* або *скарги*, які саме для монодрами стали основою, перетворилися на формально-змістовий прийом.

Для характеристики конфлікту, сюжету і хронотопу монодрами за основу взято іманентну властивість свідомості суб'єкта дії – розділення, розщеплення, яке реалізується на всіх рівнях цього жанру. Ця властивість зумовлена екзистенційним конфліктом, у якому перебуває суб'єкт дії в монодрамі. При цьому, зображуючи протистояння людини зі світом, автори монодрам вдаються до уявлення зіткнення Я і “світу в мені”: яким персонаж його бачить, на які складові образи Я спроможна розділитися свідомість і, головне, як ці образи персонаж здатен вербалізувати, відтак – де автор розраховує на співпереживання, а де на співтворчість читача. Така особливість реалізується в монодрамі як “зіткнення із самим собою як з Іншим”, у лінійно-циклічному сюжеті, хронотопі суб'єкта й об'єкта та відображена у свідомих настановах читача на жанр.

Монодрама не просто пройшла шлях від синкретичних жанрів до мистецького неосинкретизму, а виявила здатність вийти за межі власне мистецтва. Це монодрама-подія – цілісне явище, яке в монологічній формі театральними засобами презентує індивідуальність єдиного суб'єкта дії та розширює його можливості через утворення нових зв'язків між суб'єктом і об'єктами в соціокультурному, політичному контекстах. У XXI ст. монодраматичний дискурс став вагомим фактором культурного життя

суспільства, продемонстрував новий етап реалізації можливостей монодрами: не просто як жанрово-драматично-театрального, а як культурно-історичного феномену, що виявляє тяжіння сучасної людини до “монодраматизації”.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні публікації

1. Бортнік Ж. І. Особливості військово-морської тематики в монодрамі Є. Гришковця “Дредноути” / Ж. І. Бортнік // Актуальні проблеми слов'янської філології. Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – БДПУ, 2011. – Вип. XXIV. – Ч. 2. – С. 210–219.

2. Бортнік Ж. І. Діалог між Я та Іншим в монодрамі Неди Нежданої “Мільйон парашутиків” у контексті проблем ідентифікації / Ж. І. Бортнік // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Т. 166. Вип. 154. Філологія. Літературознавство. – Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. – С. 23–26.

3. Бортнік Ж. І. Минуле як елемент повсякдення в монодрамах “Как я съел собаку” Є. Гришковця і “Синій автомобіль” Я. Стельмаха” / Ж. І. Бортнік // Актуальні проблеми слов'янської філології. Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – БДПУ, 2012. – Вип. XXIV. – Ч. 2. – С. 209–216.

4. Бортнік Ж. І. Особливості хронотопу сучасної монодрами / Ж. І. Бортнік // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки : Філологічні науки. Літературознавство. – 2012. – № 12 (237). – С. 7–13.

5. Бортнік Ж. І. Форми реалізації екзистенційної свідомості у сучасній монодрамі: сповідь vs скарга / Ж. І. Бортнік // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2012. – Вип. 28. – С. 3–16.

6. Бортнік Ж. І. Монодрама як жанр: теоретико-історичний аспект (стаття перша) / Ж. І. Бортнік // Науковий вісник ВНУ ім. імені Лесі Українки : Філологічні науки. Літературознавство. – 2012. – № 13 (228). – С. 11–17.

7. Бортнік Ж. І. Тема кохання у монодрамах “Людський голос” Ж. Кокто і “Життя на трьох” Л. Чупіс / Ж. І. Бортнік // Актуальні проблеми слов'янської філології. Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – БДПУ, 2013. – Вип. XXVII. – Ч. 4. – С. 284–292.

8. Бортнік Ж. І. Монодрама як жанр: теоретико-історичний аспект (стаття друга) / Ж. І. Бортнік // Науковий вісник СНУ імені Лесі

Українки : Філологічні науки. Літературознавство. – 2013. – № 28 (277). – С. 12–18.

9. Бортнік Ж. І. Поетика сповіді в сучасній монодрамі / Ж. І. Бортнік // Наукові праці : науково-методичний журнал : Філологія. Літературознавство. – Вип. 210. (Т. 222). – Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. – С. 16–19.

10. Бортнік Ж. Характер конфлікту в сучасній монодрамі / Жанна Бортнік // Сучасні літературознавчі студії : у просторі наукового пошуку В. І. Фесенко. – Вид. центр КНЛУ, 2014. – Вип. 11. – С. 66–81.

11. Бортнік Ж. Рецепція драматичного твору в процесі створення сценічного тексту монодрами (на прикладі хроніки В. Шекспіра “Річард III” та вистави “Річард після Річарда” І. Волицької) / Жанна Бортнік // Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Літературознавство. – 2014. – № 19 (296). – С. 7–13.

12. Бортнік Ж. І. Театральна рецепція монодрами (на прикладі поеми “Сон” Т. Шевченка) / Ж. І. Бортнік // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2014. – Вип. 47. – С. 13–15.

13. Бортнік Ж. І. Монодрама як об’єкт теоретичної та критичної рефлексії: історія досліджень / Ж. І. Бортнік // Питання літературознавства : наук. зб. – Черн. нац. ун-т, 2015. – Вип. 91. – С. 123–136.

14. Бортнік Ж. Жанровий зміст сучасної монодрами / Жанна Бортнік // Spheres of Culture. – Lublin. – Vol. XII. – 2015. – S. 36–44.

15. Бортнік Ж. І. Проблема рецепції прози в процесі створення сценічного тексту монодрами (на прикладі повісті Н. Гоголя і спектакля режиссера В. Фокина “Шинель”) / Ж. І. Бортнік // Веснік Брєсцкага універсітэта. Серія 3, Філологія, педагогіка, псіхалогія. – 2015. – № 1. – С. 16–22.

16. Бортнік Ж. І. Проблеми драматургічної термінології: монодрама як культурно-історичний феномен / Ж. І. Бортнік // Актуальні проблеми літературознавчої термінології : наук. зб. – РДГУ, 2015. – С. 159–162.

17. Бортнік Ж. Жанрова мотивація сприйняття сучасної монодрами / Жанна Бортнік // Рідна мова : кварталник Українського вчительського товариства у Польщі. – Wałcz, 2015. – № 24. – S. 13–18.

Додаткові публікації

18. Бортнік Ж. Створення тексту монодрами та її театральна рецепція (на прикладі поезій Саші Чорного та вистави О. Девотченка “Концерт Саші Чорного для фортепіано з артистом”) Жанна Бортнік // Молодий вчений. – Вид-во “Гельветика”, 2015. – № 3 (18). – Ч. 1. – С. 113–116.

АНОТАЦІЯ

Бортнік Ж. І. Сучасна монодрама як культурно-історичний феномен: генеза, поетика, рецепція. – На правах рукопису.

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України. – Чернівці, 2016.

У дисертації здійснено системно-аналітичне потрактування жанру монодрами, уточнено термінологічний апарат, що стало можливим завдяки застосуванню методів не тільки літературознавства, а й суміжних гуманітарних дисциплін. Жанр монодрами потрактовано як культурно-історичний феномен, найширше репрезентований у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. з точки зору наукових пошуків, театральнo-драматургічної та соціокультурної інтенсифікації. Зроблено спробу цілісного теоретико-літературного осмислення жанру монодрами як втілення певної естетичної концепції дійсності; визначено етапи її розвитку. У дослідженні поетики описано специфіку тематики та проблематики, окреслено монособ'єктну організацію монодрами з огляду на художнє втілення в монодрамі єдиної розділеної свідомості суб'єкта дії. Обґрунтовано жанрові параметри монодрами, виокремлено типи конфліктів, висвітлено властивості сюжету та хронотопу, розглянуто паратекстуальні та інтертекстуальні елементи. Здійснено спробу виявити феномен монодрами через дослідження проблеми “театральності”.

Ключові слова: монодрама, жанр, драма, феномен, генеза, поетика, рецепція, суб'єкт дії, конфлікт, сюжет, хронотоп, епічний, ліричний, драма, монолог, автор.

АННОТАЦИЯ

Бортник Ж. И. Современная монодрама как культурно-исторический феномен: генезис, поэтика, рецепция. – На правах рукописи.

Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. - Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича Министерства образования и науки Украины. – Черновцы, 2016.

В диссертации осуществлено системно-аналитическое толкование жанра монодрамы, уточнены терминологический аппарат, что стало возможным благодаря применению методов не только литературоведения, но и смежных гуманитарных дисциплин. Жанр монодрамы истолкован как культурно-исторический феномен, широко

представленный в конце XX – начале XXI вв. с точки зрения научных поисков, театрально-драматургической и социокультурной интенсификации. Предпринята попытка целостного теоретико-литературного осмысления жанра монодрамы как воплощения определенной эстетической концепции действительности; определены этапы ее развития. В исследовании поэтики описано специфику тематики и проблематики, обозначена моносубъектная организация монодрамы, исходя из художественного воплощение в монодраме единого разделенного сознания субъекта действия. Обоснованы жанровые параметры монодрамы, выделены типы конфликтов, освещены свойства сюжета и хронотопа, рассмотрены паратекстуальные и интертекстуальные элементы. Предпринята попытка выявить феномен монодрамы через исследование проблемы “театральности”.

Ключевые слова: монодрама, жанр, драма, феномен, генезис, поэтика, рецепция, субъект действия, конфликт, сюжет, хронотоп, эпический, лирический, драма, монолог, автор.

ABSTRACT

Bortnik J. Modern monodrama as a cultural and historical phenomenon: genesis, poetics, reception. – The manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in Philology, specialty 10.01.06 – Theory of Literature. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Chernivtsi, 2016.

The thesis presents a systematic and analytical interpreting of Monodramas genre correctly, the terminology is clarified, which became possible through the use of not only literature but also related humanities techniques. The basic Monodramas features were analyzed and it's poetry was outlined based on a study of the genre as the author's embodiment of the realities' model. In this purpose, the most informative material of contemporary world drama were analyzed and the movement of author and reader strategies of the late XX – early XXI century was highlighted.

In terms of scientific, theatrical and dramatic sociocultural researches the genre of Monodrama is interpreted as a cultural and historical phenomenon, the most widely represented at the end of the XX – XXI century. An attempt of coherent theoretical understanding of Monodramas genre as the embodiment of a certain aesthetic conception of reality model of the world was made; the process of Monodramas becoming the independent drama genre was described; the following stages of its development as diffusion, assimilation, modification and transformation were defined.

The study describes the specific poetics existential themes and issues, image intensity and dramatic pathos of Monodramas. Metonymically-associative and associative and metonymical principles of reality modeling in this genre were determined. The analysis outlined monosubjective organization of Monodramas due to the artistic expression of a single entity action in mind of monodrama. Genre parameters of Monodramas as a rhetorical – communicative aspect were grounded, the fundamental role of confession and complaints which were important for Monodramas poetic reception were defined. By analyzing the opposition “spoken” / “unspoken” the types of conflicts in monodrama were traced on the specifics of conflict development on the example of contemporary world playwrights. Plot of Monodramas as a combination of linear and cyclic components was characterized. “Time-space and life crises break” Monodramas that time-space is split into subject and object. Paratextual and intertextual elements that were provided by functions genre motivation perception by Monodramas authors were analyzed.

Monodrama as a dramatic genre with the sole subject of the action, the split of consciousness of which is realized by character through the opposition “spoken” / “unspoken” which not only reflects the internal conflict, but becomes a way of dramatic action in the process of deliverance, was interpreted. The concept of “monodramatical” is interpreted as one of the elements of poetics; receptive analysis; theater reception. An attempted to detect the phenomenon through research of Monodramas problem “theatricality” as a type of artistic worldview of the Monodramas authors was made.

Monodramatical discourse of XXI century is defined as a significant factor in the cultural life of a society that has demonstrated a new phase of Monodramas opportunity: not just a genre, drama, theater, cultural and historical phenomenon, and manifested in the expansion of its context. At present the concept of “monodrama” containing to include different contents and functions of phenomena that can be seen against the background of the laws of theater: “Theater” author-writer; “Theater” of political life; one-man show; other theatrical phenomena where personality shows itself. In all manifestations of Monodramas its compensatory function remain important which made possible theatrical transformation of living to possibility of manifestation as bright personality.

Keywords: monodrama, genre, drama phenomenon genesis, poetics, reception, an action, conflict, plot-space, epic, lyric, drama, a monologue writer.